

© 2011, 2014 by Editura POLIROM

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: © Eugene Ivanov/Dreamstime.com

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

TEODOROVICI, LUCIAN DAN

Matei Brunul / Lucian Dan Teodorovici. – Iași: Polirom, 2014

ISBN print: 978-973-46-4180-2

ISBN ePub: 978-973-46-2288-7

ISBN PDF: 978-973-46-3017-2

821.135.1-31

Printed in ROMANIA

LUCIAN DAN
TEODOROVICI

Matei Brunul

roman

Ediția a II-a

POLIROM
2014

*

În dimineața aceea de primăvară, în drum spre muncă, dinspre orizont, de dincolo de dealuri, s-au auzit bătăi de clopote. Însă nu obișnuite, nu dangăte răzlete suflate pînă spre ei dintr-o singură direcție de Kara-yel. Nu acele bătăi de clopot care-i făceau alteori, în verile trecute, să-și mijească ochii, din mers sau de sus, de pe platou, privind spre un singur punct, străduindu-se să deslușească prin năduful ce înnoda aerul turla vreunei biserici. În dimineața aceea, sunetul îndepărtat al clopotelor îi impresurase, venea de undeva de dincolo de orizont, dar nu dintr-o singură direcție, ci parcă din toate. Orizontul însuși devenise rotund, forțându-te să te miști roată pentru a simți cercul marcat de-acel zvon prelung, cadentat, venit de pretutindeni și clătînind parcă și norii, făcându-i să se deșire în jos, apăsător, lăsînd să curgă din ei umbre vagi, abia colorate de soare.

Cei șapte îngeri se hotărîseră să sune în sfîrșit din trîmbițele lor, din toate odată, așa părea și așa au gîndit poate mulți deținuți. Dar nici măcar trîmbițele îngerilor, coborîte-n clopotnițele unor biserici, nu-i puteau opri din drumul lor ghidat de datoria de-a șterge pata negrelor greșeli trecute, așa cum le-au cerut și gardienii să-și reamintească. Și-au continuat marșul, într-o altă muzică, aceea pe care nu doar ei, pușcărișii, o cunoșteau atît de bine, ci și aerul din jurul lor, aerul care le lovea corzile vocale, care le umplea plămîni, ieșind apoi, de fiecare dată, același, înșiruind în urma lor aceeași strigare, aceeași melodie, menită acum a ascunde sunetele de clopot.

Încă înainte de prînz însă, în timpul muncii, zvonul turlilor nevăzute s-a transformat într-o rumoare, aducînd și explicația pentru impresurarea de dangăte de dimineață. De la o privire aplecată la alta, de la niște buze crăpate la altele, în clipele cînd tîrnăcoapele se ridicau pregătite pentru o nouă

lovitură, oferind urechilor, pentru o secundă, posibilitatea de-a auzi și altceva, rumoarea le-a transmis tuturor deținuților, rînd pe rînd, niște vorbe care, odată auzite, s-au scurs prin timpane, prin gît, pînă în mușchii brațelor, sleindu-i, făcînd imposibile alte ridicări și coborîri de tîrnăcop.

— A murit Stalin!

Nimeni n-a știut de unde porniseră vorbele astea, cum ajunseseră pînă la prizonierii. Dar pentru aceștia din urmă, agitația gardienilor, cea care precedase rumoarea, o agitație stîrnită de apariția grăbită a unui alt soldat, venit în goană din colonie, era deja o confirmare. Iar faptul că, imediat după aceea, soldații care-i păzeau au cerut oprirea lucrului și apoi, după o consfătuire departe de urechile lor, ale deținuților, au hotărît întoarcerea la barăci spunea totul. Așa ceva nu se întîmplase niciodată în zilele, lunile, anii trecuți.

N-au vorbit cu ei, nu le-au explicat nimic. I-au înșiruit doar, le-au dat semnalul de pornire. Iar pe drumul de întoarcere nu le-au mai cerut să cînte, n-au mai simțit nevoia să le amintească de datorie, de prețul pe care-l aveau de plătit Republicii Române. Gardienii erau preocupați, în acele momente, de ceea ce se-ntîmpla departe, atît de aproape în momentele acelea, în capitala altor republici, cele sovietice, unde marele tovarăș, de care-și legaseră, neștiuți, prezentul și viitorul, îi lăsase singuri pe toți, într-o incertitudine care le omorîse, brusc, orice siguranță de sine.

Atmosferă complet diferită și-n colonie. Alte brigăzi întoarse de la lucru, lăsate în neorînduială printre barăci. Nici un careu, nici un șef care să urle la ei. Cenușiul ordonat de pînă ieri, careurile fixe, înțepenite, atmosfera militărească, toate se destrămaseră în doar cîteva ore. Deținuții erau lăsați de capul lor și nimeni nu știa cum să reacționeze. Unii s-au așezat pe pămînt, în fund, privind aiurea împrejur; alții, care și-au amintit mai repede de zilele libertății de altădată, s-au adunat în grupuri mici, privind doar din cînd în cînd cu teamă spre

gardieni, comunicînd prin șoapte, dînd din mîini, intrînd adică în discuții cum nu mai avuseseră de multă vreme; erau unii care se plimbau doar, pîrînd a se dezmorți, deși n-aveau nevoie de asta, la rîndu-le tocmai se întorseseră de la muncă. O singură știre, trecînd ca un tăvălug, distrusese simetria impusă a tabloului coloniei.

Bruno, care în ultimii doi ani se ascunsese în această simetrie obligatorie, însușindu-și-o și depinzînd întru totul de ea, a urmat modelul celor din urmă, pornind spre gardurile de sîrmă într-o dezmorțire controlată, mecanică, deloc necesară, sperînd să se piardă însă prin mulțimea de alte dezmorțiri. A ajuns lîngă sîrme, a început să le pipăie. Și-a pus palma peste una dintre ele, a început să-și strîngă apoi degetele, rînd pe rînd, deasupra metalului ruginit, și-a încleștat pumnul, bucurîndu-se cumva de înțepătură, încercînd s-o simtă dinspre mîină în tot corpul. Avea nevoie de durerea aceea, nici el nu știa exact de ce. Privise, încă de cînd ajunsese în colonie, sîrmele ghimpate drept un semn al libertății. Spațiul lor, al celor închiși aici, se oprea înainte de ele. Cu unu sau doi pași înainte. Niciodată n-avusese voie să le atingă. Închisoarea n-avea drept zid gardul dublu de sîrmă ghimpată, înalt de trei-patru metri, exista un altul, zidul invizibil, dar atît de concret totuși, construit din urletele gardienilor, din somațiile soldaților cu mitraliere cocoțați în miradoare. Zidul acela mobil ieșea și pe platou odată cu ei – iar acolo, pe platou, nu erau sîrme ghimpate. În anii scurși pînă acum, pînă-n momentul în care propoziția „A murit Stalin” curmase toate obișnuințele din colonie, Bruno privise încontinuu spre gardurile de sîrme ca spre primul pas dincolo. Dincolo de zid. Iar acum, în năuceala din jur, putea s-atingă cu propriile mîini libertatea, bucată ruginită de libertate, cu țepi care-i împungeau pielea mîinii, provocîndu-i o durere, una pe care o simțea, o dorea.

Cînd a auzit strigătul unui soldat din miradorul din dreapta, Bruno și-a descleștat pumnul și s-a

retras dincoace de zidul imaginar, n-a mai așteptat și a doua somație. S-a retras însă zîmbind. Moartea de la mii de kilometri depărtare îi prilejuise un moment al lui, cum nu mai avusese de mult timp aici, în colonie.

Odată cu strigătul soldatului din mirador, dezordinea din colonie a început să freacă. Mulțimea a început să se adune, într-o încercare de regăsire, rapidă, a simetriei impuse. Gardienii s-au trezit brusc din năuceala în care se cufundaseră în ultimele minute, ultimele ore poate. Armele s-au ridicat, strigătul soldatului s-a transferat în alte guri, alte gîtlejuri, transformîndu-se în urlete. Uitîndu-se peste umeri, peste capete, Bruno a înțeles și motivul pentru care deținuții, ridicîndu-se din locurile unde stăteau ciuciți, destrămind micile grupuri, renunțînd la dezmoțiri, se înghesulau acum spre careu, sub amenințarea puștilor. Dinspre baraca centrală, însoțit de aghiotanți, se îndrepta spre ei comandantul unității, Iosif Lazăr. Cel care ieșea numai atunci cînd avea lucruri importante de spus. Cel căruia întotdeauna îi era suficient să-și facă doar apariția pentru a amuți și ultimele suspine. Cel mai în măsură să curme acum năuceala în care intraseră cu toții, pușcăriși și gardieni deopotrivă.

Bruno îl știa prea puțin. Pierdut în mulțimea deținuților, nu prea avusese de-a face cu comandantul, venit aici mai întîi ca șef al Serviciului Producție, în urmă cu aproape doi ani, avansat apoi la conducerea coloniei. Auzise însă, pe cît putuse să audă și să pună cap la cap, într-o coerență care să-i creeze o imagine fie și sumară, cîteva povești care-l aveau drept protagonist pe șeful Peninsulei. Unele vorbeau de-o brutalitate pe care n-aveai cum s-o bănuiești altfel, în atît de sporadicele convocări ale deținuților pentru discursurile sale. Mutilase, s-a auzit, cu mîinile lui un prizonier, îl bătuse cu o piatră peste buze, peste gură, peste obraji, peste nas, peste ochi, îi măcinase pielea și oasele sub lovituri, pînă cînd îi transformase chipul într-o mască roșie, nedefinită, îngrozitoare. Din răgetele sărmanului,

ceilalți deținuți, cei care putuseră duce apoi povestea printre barăci, reconstruiseră scena: alți gardieni îl țînuseră la pămînt, în timp ce comandantul începuse să-l toace, cu calm, cu un fel de îngrozitoare răbdare, să-i strivească fața așa cum strivești usturoiul în piuă, încet, apăsător, atent, pentru a nu rămîne nimic întreg. Așa făcuse comandantul cu acea piatră, așa povesteau alți deținuți că făcuse comandantul. Dar astea erau spaime trecute-n vorbe. La fel cum alte spaime trecute-n vorbe mărturiseau că același comandant se lăudase în cîteva rînduri, în fața altor pușcăriși, cu un trecut de prizonier al nemților, într-unul din cele mai cumplite lagăre ale lor, ceea ce pentru Bruno era de neconceput, căci nu poți să treci prin iad pentru a deveni, apoi, unul dintre cei care supraveghează cazanele. Nu, Bruno nu știa de fapt mai nimic despre comandantul coloniei, iar în acești din urmă ani preferase să audă și să nu accepte poveștile, preferase să-l privească pe comandant ca pe un om care, închis în baraca lui în cea mai mare parte a timpului, n-are acces la ceea ce se întîmplă cu adevărat în colonie, ca pe-un om la care, într-o situație extremă, să te duci și să te plîngi, căutînd și primind înțelegere.

Îndreptîndu-se alături de ceilalți prizonieri, într-o îngrămădire tot mai ordonată, spre centrul baracamentului, Bruno aștepta lămuriri de la acest om. Aștepta mai multe chiar, căci niște speranțe începuseră, chiar fără a le da el voie, să-i grăbească pașii, să-l împingă mai în față, pentru a auzi mai bine ce urma să li se comunice. Moartea lui Stalin trebuia, dincolo de gardurile coloniei, să fi însemnat deja ceva, să fi produs o schimbare pe care speranțele ce se furisau în Bruno o vedeau transpusă-n pașii comandantului și ai aghiotanților săi și-apoi în vorbele ce aveau să vină.

Iar după calmarea deținuților și a gardienilor, după ridicarea mîinii celui spre care se îndreptau toate privirile, o mîină care cerea atenție, Bruno a auzit, la fel de clar ca toți ceilalți deținuți, vorbele atît de așteptate. Le-a auzit și le-a înțeles așa cum

trebuiau înțelese. Și a mai înțeles că zidurile imaginare ale închisorii, cele mai puternice ziduri, nu se clătinaseră nici un pic din pricina veștii ajunse de la Moscova pînă aici, într-un colț neștiut de Românie.

— Bandiților, așa a început Iosif Lazăr, după care și-a dres vocea, pentru a fi auzit mai bine. Insectelor dăunătoare, a adăugat, urmărind, cu un rînjat, chipurile celor adunați în fața lui. Ce v-ați zis voi, băi, insecte dăunătoare? Ce v-ați zis, băi? V-ați zis uite-așa: hai să ne opunem regimului popular, hai să ne opunem forței poporului. V-ați opus, băi? V-ați opus! Și cu ce v-ați ales, mama voastră de insecte? Cu ce v-ați ales, băi? Cu asta – și și-a plimbat miinile prin aer, arătînd în jur, spre gardurile de sirmă ghimpată, spre barăci. Știți de ce, băi insectelor? Pentru că poporul veghează, de-aia. Veghează, băi! Da' uneori poporul-i ocupat, poporul are de muncit, băi insectelor! Și-atuncea, ce face poporul? Poporul își trimite atuncea reprezentanții cei mai de seamă să vegheze-n locul lui! Asta face poporul! Ați înțeles, băi, ce face poporul? Mă trimite pe mine să veghez aici, că de asta-i un popor deștept! Și ce veghez eu, băi insectelor? Veghez ca voi să vă spălați păcatele în fața poporului pe care l-ați trădat. Asta veghez eu! Și ca să fac asta, nici n-am nevoie de armele pe care le vedeți în jur. N-am eu nevoie de armele astea! – aici, comandantul s-a oprit, i-a arătat pe soldați, pe gardieni; apoi, cu un rictus zeflemitor, și-a îndreptat din nou privirile către deținuți, a strîns pumnul și l-a ridicat spre aceștia: Nu de ei am nevoie. Am aici, în pumnul ăsta, toată puterea poporului. Și-atuncea, de cine trebuie voi să vă temeți? De puterea poporului din pumnul meu, băi insectelor, de ea să vă temeți, nu de arme!

A așteptat, preț de cîteva clipe, reacția oamenilor. O reacție pe care capetele plecate, atrase brusc de gravitație, n-au lăsat-o să se vadă, pe care buzele uscate n-au lăsat-o să se audă. Și-atunci, desfăcîndu-și pumnul, lăsîndu-și mina lingă corp, comandantul a continuat.